

K 60. výročí komunistického převratu v ČSR

Přemýšleli jsme, jestli nějak připomenout v našem časopise „vítězný únor“. Nakonec jsme se rozhodli, že se vám pokusíme trochu přiblížit fungování socialistického režimu v Lužici. Dalším důležitým tématem, do kterého únorový převrat zasáhl, je definitivní pohřbení nadějí na politickou autonomii Lužických Srbů.

Beno Budar

Odpouštím

Človče, já ti odpouštím,
přestože teď už v hrobě jsi.
Kdo tě ničil tím prokletím
zprávy jim psát až po duši?
Je mi to líto, právě ty,
dali ti ohlávku, však já vím,
za tebou hnali vzteklé psy
tak jako kdysi za Čišinským.
Je to snad obyčej z dávných časů
lidičky naše tak pohlídat?
Nebo snad pouhý strach jen Sasů,
že nechcem své srbství nikdy vzdát?

Wodam

Wodam tebi, čłowječe,
hačrunjež sy žno we rowje.
Štó napařał je tebi tute pokleće,
jim wo nas rozprawjeć hač do duše?
Žel mi činiš wězo ty,
zo će do tajkej čwěle wjazachu
a će čěrjachu kaž wone psy,
kiž na Čišinskeho hižo sadžachu.
Je to starodawne wašnje snano,
zo naš ludźik takle wobkedźbujaja?
Je to strach jich, džědo, nano,
zo nam hruzlik serbstwa njewudrěja?

Báseň Odpouštím vznikla po přečtení autorových svazků v archivech Stasi, v nichž se nečekaně objevil někdejší a mezitím zemřelý oblíbený kolega z práce a lužickosrbický spisovatel jako donašeč, který rukopisnými zprávami informoval o soukromém životě autora, jeho rodiny a o jeho ideologickém postoji k NDR.

Ze sbírky Wokomiki slónca (Budyšin 2002) přeložil Milan Hrabal.

Krajina kolem Rakec. Foto Mojmír Kozel

V tomto čísle zahajujeme pravidelné sloupky lipského sorabisty dr. Tima Meškanka.

BJEZ WČERAWŠEHO DNJA NJEJE JUTŘIŠEHO

Timo Meškank wo wučisćenju zańdzenosće

Hižo druhe léto jězdźu raz wob tydźen z Lipska do Budyšina, zo bych němskich wučerjow na serbskich šulach w serbščinje wuwučował. Dalekubtanje wotměwa so w Budyskim Serbskim domje napřečo hłownej pósce. Znutřka Serbskeho domu wupada přeco tak, kaž bychy chcyli přistajeni zarjadow runje za-, pře- abo wučahnyć. Chódby su nastajane ze starymi blidami, kamorami a stólcami. Zmysl toho počinanja njeje so mi dotal wujasnił. Druhdy wšak namakaš na blidach kartonki potne starych, njepopisanych pohladnicow, někotre zaramikowane reprodukije wobrazow abo prosće hromadu njerjadowanych nowinow. Do hód wuhladach před swojej wuwučowanskej stwu hnydom dwaj tajkej kartonkaj ze starymi nowinami a brošurkami. Wćipny, kajkiž sym, přelístowach zešiwki a wubrach sej někotre. Běchu to zwjetša wudžěłki wotrjada za agitaciju a propagandu Domowiny, wudate w 1970tych a 1980tych lětach. Wotrjad agit./prop., kaž so wón skrótka mjenowaše, běše zamotwity za rozšěrjenje ideologije marxizma-leninizma w rjadach socialistiskeje narodnjeje organizacije. Čitam-li předstowo 64. zwjazka rjada Pokiwy a literatura za Domowinske džěło, přinđže mi hišće džensa aforistiske wuprajenje do mysli: Njemóžu ani telko žrać, kaž bych bluwać chcył. Dočitamy so tam tohole: Lubi čłonojo skupinskih předsydstwow! Před nami steja hłowne zhromadźizny w skupinach, kotraž so w času wot 1. decembra 1985 do 31. januara 1986 přewjeddu. Z tutymi přihotujemy so na džěło w léce 1986 a zahajimy z dobom nowy bojowy wotrězk w našim džěle. Zaměr hłownych zhromadźiznow, wšech našich čłonow hišće sylnišo do realizowanja wobzamknjenjow X. zjězda SED a X. zwjazkowneho kongresa Domowiny zapřijeć, chcemy z wysokej kwalitu spjelnić. Wosebje chcemy pak so zaběrać z tym, zo by so politisko-ideologiske a kulturno-kubłanske džěło zaměrně, ofensiwně, zajímavě a bóle mnohostronske na wyšim wobsahowym niwowe dale []wjedło. *Přednoški wo marxistisko-leninistiskej narodnostnej politice, k stawiznam Domowiny a socialistiskej kulturnej politice w dwurěčnych kónčinach pak njeposkićo-*

wachu někajcy wonajcy zдалоka, ale Serbja. Jako agitatorojo a propagandisća wustupowachu, kaž so z brošurki dowěmy, nawodni funkcionarojo. Wot nich poskićane přednoški běchu mj. dr. tute: 2.1. Statnoprawniske město Serbow w NDR – Jurij Grós, dr. Marko Hendrich 2.2. Serbja w NDR – Jurij Grós, Jurij Handrik, Herbert Funka, dr. G[ert] Krahl, Günter Hanski 2.3. Serbja něhdy a džensa – dr. Marko Hendrich, Alfons Handrik 2.4. Serbska kultura – wobstatk socialistiskeje narodnjeje kultury NDR – Jan Handrik, Jan Kósk [...]. Džensnišemu čitarkej budže lědma štó z tutyh wosobow znaty. Chiba Jurij Grós, serbski Gustáv Husák. Na rozdžěl wot Husáka njeměješe Grós pak žane bataliony k dispoziciji, njemóžeše ani wójsko, ani policiju, ani statnu bjezstrašnosć k pomocy wołać a zasadžeć. Za swoje zaměry, zdžeržec komunistam w Serbach móc, dyrbyeše so spokojec z agitaciju a propagandu, z rozprawnistwom nadrjadowanym němskim instancam a denunciaciju njeposlušnych pola wotpowědnych statnych organow. Kak pak so jemu a jeho sobuwojowarjam zeńdže, jako přinđžechu komunisća 1989 wo swoju móc? Ani włóski so jim njeskřiwđzi. Štó pak woni poprawom běchu? Hdže móhli so džensa něšto wo nich dowědžec, wo jich pochadže, wo jich zmyslenju, wo jich dalšim dóńce? Nohcemy tola, zo bychy so nam scyła zhubili – tući žiwi zastupjerjo totalitarneje zańdzenosće w Serbach.

Słowniček: dalekubtanje – dalši vzdělávání, wotměwać so – odehrávat se, přistajeny – zaměstnanec, wučahnyć – vystěhovat se, blido – stůl, kamor – skřín, stwa – místnost, wćipny – zvědavý, wotrjad – odbor, zamotwity – odpovědný, wotrězk – úsek, wobzamknjenje – závěr, zapřijeć – angažovat, niwow – úroveň, přednošk – přednáška, nawodny – vedoucí, wobstatk – součást, lědma – sotva, bjezstrašnosć – bezpečnost, dyrbjeć – muset, rozprawnistwo – referování, sobuwojowar – spolubojovník, poprawom – vlastně, dóńt – osud, zhubić so – ztratit se, zańdzenosć – minulost.

STASI V LUŽICI

Michał Nuk

V Lužici vládla v době NDR zvláštní situace. V lužickosrbské historiografii už se z různých hledisek psalo o tom, že Lužičtí Srbové se stále trápili problémem, aby na jedné straně mohli usilovat o národní, kulturní a jazykovou rovnoprávnost, na straně druhé se museli podřizovat politickým poměrům. Zvláště co se týče zákonných jistot a materiální podpory, Srbové do té doby nikdy tak podporováni nebyli. Nesmíme dále zapomenout na skutečnost, že nový poválečný řád nabízel Srbům velkou šanci, že konečně získají rovnoprávný statut, a to díky komunistickému společenskému systému, který odmítal veškeré rasistické a přehnaně nacionalistické tendence.

Bohužel právě tento ideologický postulát byl občas využíván i jako nástroj proti Srbům samým. Pokaždé, když Srbové své národní cíle nadřazovali cílům politicko-ideologickým, viděla v tom strana nacionalistické, reakční nebo dokonce fašizující úchytky. Nemůžeme tedy od počátku zavrhnout orientaci Domowiny a jejich podřízených institucí na politickou linii Jednotné socialistické strany Německa (SED). Kromě toho se zvláště na přelomu 40. a 50. let Lužici nabízel řada příležitostí k dalšímu rozvoji. Mladí Srbové, kteří byli tehdy velmi aktivní zvláště při brigádách na stavbě nového Serbského domu, ale i v církevním životě, se v roce 1947 v Delním Wujězdě pokusili o založení vlastní organizace s názvem

Serbska mlódzina. Avšak takováhle „separace“ byla potlačena vedoucí Svobodnou německou mládeží (FDJ), jak je zmíněno v článku o Pawołu Šoťovi. Rovněž byli stále více kritizováni všichni Srbové, kteří se angažovali v jiných stranách než SED. Zejména šlo o Křesťanskodemokratickou unii (CDU), která měla v Lužici tradičně mnoho příznivců. Z vládnoucí SED byli pomalu vytlačováni a pronásledováni ti, kteří sice do strany vstoupili, ale měli o komunizmu jiné ideály, než určovala oficiální linie. Příkladem jsou Jan a Pawol Nalijovi. Do jisté míry se to týká i těch, kteří chtěli pokračovat v práci Lužickosrbské národní rady (založena 1945) po vystoupení činovníků Domowiny v září 1946.

Domowina a příslušné skupiny byly organizovány nejpozději po zapsání rovnoprávnosti Srbů do ústavy NDR (článek 11) zcela podle pokynů SED. Centralizace a vazby na stranu byly dále posilovány. Mnozí funkcionáři Domowiny měli další funkce ve stranickém aparátu. Pro opozici nebylo místo. Začlenění do státní struktury znamenalo samozřejmě i stálou kontrolu ministerstva státní bezpečnosti (MfS). Do všech lužickosrbských institucí byli zapojeni spolupracovníci státní bezpečnosti (Stasi), většinou neoficiální. Z příspěvků knihy *Zatajena njeprawda* vyplývá, že působili v nakladatelství Domowina, zejména v redakci deníku *Nowa Doba*, stejně tak ale ve školách, na univerzitě v Lipsku, v Lužic-

kosrbském lidovém uměleckém souboru (SLA), Německo-lužickosrbském národním divadle (NSLDž), dokonce i v církvi, jak je dnes známo. Mezi nimi byli i mnozí Srbové. Nedá se říct s jistotou, z jakých důvodů sledovali a udávali své kolegy či přátele. Mnozí se k tomu dodnes nevyjádřili.

Úryvek pochází z knihy **Zatajena njeprawda** (LND, Budyšin 2004), která vyšla k výročí převratu a vybírá si několik osudů obětí socialistického režimu, nehodnotí tedy systém jako celek. V tomto směru odkazuje na publikaci Serbja pod stalinistickým socializmom (1945-1960) (Protokol schadžowanja Mačicy Serbskeje 18. 1. 1992). Jsou jimi Křesćan Buk (*1935), Jan Nalij (1924-2000), Korla Nalij (*1920), Pawoł Nalij (1921-1976), Jurij

Rjenč (1910–2002), Hinc Šotta (*1937), Mato Šotta (1952–1993) a Pawoł Šotta (*1924). Publikace je pojata formou publicistického sborníku, který uspořádal a úvodem opatřil Michal Nuk. Do jisté míry shrnuje už zveřejněné, některé články už byly otištěny dříve. Z knihy je patrné, že útlak v Lužici byl menší než v tehdejší Československu, i když v počátečním období stabilizace nového zřízení putovali protirežimní aktivisté nikoliv do německého vězení, ale do gulagu (Pawoł Šotta). Najdeme zde celou řadu zajímavých reálií, např. Křesćan Buk uvádí, že vězni si směli půjčovat i Bibli, ale takoví museli být na cele sami. Co lze na knize jistě ocenit, je emancipované užívání lužické srbštiny v tehdejších německých reáliích.

Připravil Radek Čermák.

LUŽICKÁ OTÁZKA A ČESKOSLOVENSKO V LETECH 1945–1947 (1/3)

Kirill Vladimirovič Ševčenko

Období nacizmu v Německu znamenalo pro existenci Lužických Srbů největší hrozbu v celé jejich historii: hitlerovci prováděli zostřenou politiku úplné germanizace slovanského obyvatelstva Lužice. Před konečným zničením zachránilo Lužické Srby až úplné rozdrčení fašistického Německa.

Postupující Sovětská armáda byla, díky pracovníkům českého prolužického hnutí Vladimíru Zmeškalovi a Antonínu Frintovi, o existenci Lužických Srbů informována, dřív než vstoupila na území Lužice. Informace o Lužických Srbech zároveň se zeměpisnými mapami odevzdal sovětskému velení Čestmír Amort, který za tím účelem přešel linii fronty.* Četné nápisy v ruském jazyce В этом доме живут славяне – лужицкие сербы, které se objevily na obydlích Lužických Srbů, měly upozornit ruské vojáky na slovanskou příslušnost původního obyvatelstva Lužice. S rozdrčením nacistického Německa vyvstala otázka budoucího politického uspořádání zemí osídlených Lužickými Srby.

Po zkušenosti z let 1918–1919, kdy se pokusili s podporou některých kruhů Československé republiky vytvořit nezávislý lužickosrbský stát, rozhodli se představitelé lužickosrbské inteligence pro radikální změnu státoprávního postavení lužických zemí a vytvořili plán jejich oddělení od Německa. Lužickosrbská politikové, kteří byli pro oddělení Lužice od Německa, spojovali budoucnost Lužických Srbů se sousedním Československem. Důvody k pročeskoslovenské orientaci lužickosrbských politiků byly dávné historické styky a etnická blízkost Čechů a Lužických Srbů. Okolo tří set let byly Lužice součástí zemí Českého království. Intenzivní kulturní a vědecké styky spojovaly Čechy a Lužické Srby v období národního obrození. Kromě toho v době mezi válkami největší pozornost Lužickým Srbům věnovalo právě Československo.

Českoslovenští i lužickosrbská stoupenci radikálního řešení lužické otázky si uvědomovali jedinečný historický okamžik, který nastal hned po kapitulaci Německa. Srovnávajíc postavení Německa po porážce v první a druhé válce, zdůrazňovali, že Německo 1945 je, na rozdíl Německa 1918, na hlavu poraženo, úplně zbaveno suverenity i svých řídicích orgánů a že je obsazeno armádami spojenců. Okolnost, že právě Sovětská armáda zabrala území Lužice, vzbudila zpočátku mimořádné nadšení mezi lužickosrbskými politiky a jejich přívrženci v Československu. Domnívali se, že právě tím se Lužice octla poprvé ve svých dějinách pod ochranou velikého slovanského spojence. Z toho všeho ti, kteří si přáli oddělení Lužice od Německa, dospěli k závěru, že všechny požadavky Lužických Srbů musí být co nejdřív splněny a že zkušenost z roku 1919, kdy byly žádosti Lužických Srbů mezinárodním společenstvím ignorovány, se nesmí opakovat.

Na SSSR a jeho brannou moc se slovanští romantikové jak v Praze, tak i mezi Lužickými Srby dívali jen jako na mohutný a spolehlivý prostředek k uskutečnění svých vlastních představ o poválečném uspořádání v Lužici. Poznání, že Sovětský svaz má zákonitě i vlastní geopolitické zájmy v této části Evropy, které se často rozcházel s plány slovanských romantiků, přicházelo pomalu a dosti bolestně a způsobilo četná zklamání mezi příslušníky lužickosrbského hnutí. Postoj SSSR měl rozhodující vliv i na politiku Československa, k němuž se zpočátku chtěli připojit vůdcové lužickosrbského národního hnutí.

Orientace na Sovětský svaz, která převládla v československé politice od doby podpisu sovětsko-československé smlouvy v prosinci 1943, vznikla v důsledku toho, že právě SSSR podporoval neaktivněji plán Benešův a jeho blízkých politiků o „odčinění Mnichova“, jehož součástí byl odsun německé a maďarské menšiny a přeměna Československa v národní slovanský stát. Lužickosrbská otázka nepatřila k prvořadým zájmům Prahy. Pozornost československých politiků k lužickému problému byla vyvolána do značné míry aktivitou jak samých Lužických Srbů, kteří vystoupili energicky se svými politickými přáními, tak i československé veřejnosti, která prožívala v prvních poválečných letech krátké, ale bouřlivé období slovanského vlastenectví.

*K. V. Ševčenko přejal tento údaj z Jana Petra (Nástin politických a kulturních dějin Lužických Srbů, Praha 1972, s. 285). J. Petr sice pramen neuvádí, ale lze se domyslet, že čerpal z Přehledu lužického kulturního života č. 8 (Praha 1965 – Společnost Národního muzea), s. 47–48 (anebo zprávu získal ústně přímo od Vl. Zmeškala nebo A. Frinty). V roce 1995 jsme v ČLV 5, 1995, č. 5, s. 45 tuto zprávu přetiskli. V jedné diskusi na večeru Sdružení přátel Lužice však tehdejší předseda PhDr. Zdeněk Boháč, CSc., vyslovil přesvědčení, že tento údaj neodpovídá pravdě. (Není mi však známo, že by tento svůj názor někde otiskl.) – Z pracovníků SPL jmenovaných v uvedeném Přehledu dnes už nikdo nežije. Jediný žijící současník, který by se k tehdejší události mohl vyjádřit, je Čestmír Amort. K. V. Ševčenko však bohužel této možnosti nevyužil.

První měsíce po osvobození

V květnu a červnu 1945 rozvinuli političtí vůdcové Lužických Srbů horlivou činnost směřující ke vzkříšení lužickosrbského národního života. Právě v této době, jsouce přesvědčeni o maximálním pochopení u spojenců, lužickosrbská politikové zformulovali v plném rozsahu svůj zahraniční politický program a v něm vyjádřili svoje představy o politické budoucnosti lužické země. Až

do konce r. 1945 vůdcové lužickosrbského hnutí vycházeli právě z těch tezí, které vyložili v prvních měsících po osvobození. Později však postoj velmocí a Československa k lužické otázce donutil vůdce lužickosrbského hnutí, aby své původní plány podstatně korigovali.

Už 5. května 1945 poslal z koncentračního tábora Dachau významný činitel lužickosrbského národního hnutí katolický kněz Jan Cyž provolání prezidentu Benešovi. V něm prohlásil, že „lužickosrbský národ přechází pod ochranu“ československého prezidenta. Kromě toho žádal Beneše, aby „učinil účinná opatření k ochraně zájmů lužickosrbského národa“ u spojeneckých mocností. V závěru Cyž připomněl, že Horní a Dolní Lužice byly historické země Koruny české a do svazku Saska přešly až v r. 1635 za vymezených podmínek, a prosil Beneše o pomoc a další „pokyny“.

9. května stále ještě z Dachau poslal Cyž analogický dokument československé vládě. Prosil, aby vyložila lužickou otázku na budoucí mírové konferenci a aby vzala pod ochranu zájmy Lužických Srbů, a zdůraznil, že Lužickým Srbům „zůstává jediná alternativa - buď žít věčně v rámci Československé republiky, anebo zahynout navždy v germánském moři... Nastala jedinečná historická možnost, - tak se Cyž obracel na členy československé vlády. - V náš prospěch mluví okolnosti, které se silně liší od situace v roce 1918: Německo, na hlavu poražené, leží bezmocné. Hranice se budou měnit a opravovat. A my se chceme připojit k těm, ke kterým náležíme podle práva pokrevního příbuzenství, s kterými jsme spjati svými tužbami i svým historickým posláním.“

9. května 1945 se v Praze vytvořil Lužickosrbský národní výbor (později Lužickosrbský zemský národní výbor - LZNV), do něhož patřili aktivisté lužickosrbského národního hnutí, kteří byli tehdy v Československu: političtí vězni koncentráku v Dachau (katolický kněz Jan Cyž, dr. Beno Šofta), lužickosrbsští emigranti v Československu (dr. Miklaš Krječmar, dr. Ivan Smoler, Korla Kůčka), a také Lužičtí Srbové z Lužice (dr. Jurij Cyž, Jan Meškank, Pawol Krječmar). Je symbolické, že pojmenování nově vytvořeného orgánu se shodovalo s názvem výboru, který stál v čele zápasu Lužických Srbů o nezávislost v r. 1918–1919. 12. května 1945 se členové Lužickosrbského zemského národního výboru obrátili na Stalina a Beneše s memorandem, v němž vylíčili utrpení Lužických Srbů v nacistickém Německu a zdůraznili tradiční těsné vztahy Lužických Srbů a Československa. Vznegli proto několik proseb: členové LZNV požádali, aby byl zabezpečen návrat všech Lužických Srbů, počítaje v to válečné zajatce lužickosrbské národnosti, a ti aby byli odděleni od Němců. Kromě toho členové LZNV žádali, aby jim bylo umožněno odjet z Prahy do Budyšina, aby mohli přenést svou činnost bezprostředně do Lužice. Jak je patrné z dokumentů, vedoucí činitelé LZNV plánovali obnovit práci národních výborů v obcích a přistoupit k aktivní politické, kulturní a ekonomické činnosti pro obrodu národního života Lužických Srbů. V závěru autoři memoranda zdůrazňovali, že Lužičtí Srbové dostávají podruhé ve svých dějinách možnost získat svobodu *pod ochranou vítězného Sovětského svazu a v těsné spolupráci se sousedním Československem*.

Druhého dne, 10. května 1945, v historickém středisku Horní Lužice Budyšině obnovila svou práci hlavní národní organizace Lužických Srbů *Domowina*, jejíž činnost byla úřady nacistického Německa v roce 1937 zakázána. Zároveň s LZNV se stala *Domowina* důležitým centrem národního hnutí Lužických Srbů. Zpočátku se do čela *Domowiny* postavil aktivní pracovník lužickosrbského národního hnutí v meziválečném období dr. Jan Cyž (jmenovec předsedy LZNV kněze Jana Cyže). Brzy ho v této funkci vystřídal předválečný předseda *Domowiny* Pawol Nedo. Dr. Jan Cyž byl sovětskou vojenskou správou jmenován okresním hejtmanem Budyšinska (krajní radčičel za Budyski wokrjes). V červenci 1945 byla činnost *Domowiny jako antifašistické organizace vyjadřující zájmy lužickosrbského obyvatelstva a jeho kultury* schválena sovětskou okupační správou.

12. května 1945 *Domowina* poslala Stalinovi prostřednictvím novin Pravdy žádost, v níž jménem zástupců lužickosrbského náro-

da vyzvala vůdce SSSR, *aby poskytl pomoc a ochranu nejmenšímu slovanskému národu a aby ho osvobodil z otroctví, v němž žil celá staletí*. Vůdce *Domowiny* se stručně zmínili o *bolestných a krvavých stránkách lužickosrbských dějin, zdůraznili neustálý zápas Lužických Srbů s Němci a jejich třistaletou přináležitost k Českému království a svou výzvu zakončili těmito slovy: ... obracíme se s prosbou na maršála Stalina, aby připojil naši Lužici k Československé republice jako národní autonomní celek, protože patřila k českým zemím celá století a protože u Čechů by byla naše politická, kulturní, ekonomická a sociální práva zaručena nejlépe....* Tak i LZNV i *Domowina* vycházely v té době z nutnosti připojení Lužice k Československu, protože v tom viděli jedinou možnost zachování lužickosrbského národa.

Kromě LZNV a *Domowiny* žádali o připojení Lužice jako autonomního celku k Československu i četní jiní představitelé Lužických Srbů. To svědčilo o velké popularitě podobných plánů mezi lužickosrbským obyvatelstvem. Této aktivitě Lužických Srbů se dostalo v Československu od samého začátku široké podpory.

Příznivý vztah československého vedení k plánům vůdců lužickosrbského národního hnutí se projevil v tom, že k propagaci myšlenek LZNV mezi lužickosrbským obyvatelstvem se aktivně užívalo pražského rozhlasu. 23. května 1945 pražský rozhlas vysílal lužickosrbsky Lužickým Srbům výzvu LZNV, které předeslal krátkou informaci v ruštině. *Vítězný maršál Stalin*, - říkalo se v rozhlasové výzvě LZNV - *osvobodil všechny Slovany, včetně nás, Lužických Srbů. Vítězná Rudá armáda zlomila vaz hordám gestapáckých a esesáckých lupičů a vrahů. Budoucnost patří nám. Už nezávisíme na zničeném Berlíně. Před svým návratem do Lužice vás žádáme, abyste učinili toto: 1. Zakládejte nebo obnovujte v městech i na vesnicích lužickosrbské národní výbory! 2. Všechny lužickosrbské organizace nechť neprodleně začnou pracovat! 3. Neustále a všude, jakožto Lužičtí Srbové, navazujte styk s orgány sovětské vojenské správy! 4. Všude na veřejnosti se dorozumívejte jen čistě lužickosrbsky! 5. Němci jsou naši odedávni nepřátelé. Mnoho představitelů našeho národa mučili v žalářích a koncentracích, mnozí z nich to nepřežili... Zapamatujte si důkladně každého nacistického padoucha! Bude čistka. Pevně věříme, - těmito slovy končila rozhlasová výzva LZNV - že v úzké spolupráci s bratrským českým národem vezmeme svůj osud do vlastních rukou. Maršál Stalin a prezident doktor Beneš už dostali naše memoranda. Nabádání lužickosrbského obyvatelstva ke konkrétním činům, předpokládajícím mezi jiným i vytváření lužickosrbských národních výborů, znamenalo, že vedoucí činitelé LZNV, se souhlasem oficiální Prahy, se pokusili učinit samostatně konkrétní krok od deklarativních prohlášení k vytvoření reálných základů budoucí lužickosrbské státnosti. Orientace a celkový optimistický tón této rozhlasové výzvy svědčí o přesvědčení vedoucích činitelů LZNV, že lužická otázka bude rychle rozřešena podle scénáře, který připravili oni. Velmi brzy se však dožili prvních zklamání.*

Logickým pokračováním této politiky bylo uspořádávání vztahů mezi dvěma středisky národního hnutí Lužických Srbů, v té době už vytvořenými. 25. května 1945 přijel do Prahy Jurij Cyž a Jan Meškank, aby uspořádali vztahy mezi *Domowinou* a LZNV v Praze. Po výměně názorů představitelé obou středisek lužickosrbského národního hnutí konstatovali, že jejich cílem je *osvobození národa a připojení Lužice k Československu*. Toto stanovisko bylo vyjádřeno v druhém memorandu LZNV z 1. června 1945. Podstata tohoto dokumentu, určujícího hlavní obrysy lužickosrbského národního hnutí příštího půl roku, byla příhodně vyjádřena v jeho názvu: *Memorandum Lužických Srbů - slovanského národu v Německu, který požaduje osvobození a připojení k Československu*.

Uvedené memorandum, jehož obširná historická část znovu zdůrazňovala blízkost kultury Čechů a Lužických Srbů i jejich dávnou příslušnost k týmž státním útvarům, počínaje říší Sámovou a Velkomoravskou, nezdůrazňovalo jen oficiální prosbu o připojení lužickosrbských zemí k Československu, ale určovalo i základní vztahy právního statusu Lužice v rámci československého státu. Předpokládalo se *co nejtěsnější sepětí* Lužice s Československem, které zahrnovalo obsazení území Lužice československými voj-

sky, zavedení jednotného zákonodárství a administrativního řízení, a také vytvoření společného peněžního systému s otevřením filiálky Československé národní banky v Budyšině. Zároveň však vztahy Lužice a Československa musily počítat s místními zvláštnostmi. Autoři memoranda představovali tyto vztahy ve formě *zemského uspořádání podle vzoru Moravy a Slezska s některými výjimkami, týkajícími se kulturní autonomie*. Kromě toho autoři memoranda představili podrobný ekonomicko-geografický popis budoucí jednotné Lužice. Vůdcové LZNV navrhovali sjednotit oblasti Horní a Dolní Lužice, které tenkrát byly součástí Pruska a Saska, do jednoho administrativního celku. Ukazovali, že tento celek bude zahrnovat kraje (Regierungsbezirk) Drážďany-Budyšin, Frankfurt nad Odrou a Lehnice (Legnica) s územím okolo 10 000 km² a celkovým počtem obyvatel 800 000, z nichž je, podle názoru autorů memoranda, okolo 500 000 Lužických Srbů. Memorandum zároveň upozorňovalo, že budoucí lužická administrativní jednotka bude menší než území historické Lužice, protože se předpokládá, že do ní nebudou zahrnuty čistě německé oblasti a železnice Drážďany – Berlín.

Nehledě na to, že se zřikali některých čistě německých území, administrativní jednotka Lužice musila zahrnout i města se zdrcující většinou německého obyvatelstva, jako je Budyšin, Kamjenc, Žitava, Chotěbuz aj. Historicky vzniklou zvláštností etnosociální struktury Lužice bylo, že ve městech převládali Němci. Ostatně vcelku byli Lužičtí Srbové menšinou i ve vesnicích. Uvnitř Lužice bylo jen několik ostrůvků, kde Lužičtí Srbové tvořili většinu. Ale hromadným přesídlením sudetských a slezských Němců z Československa a Polska, jejichž značná část se usadila v Lužici, se počet ryze lužickosrbských vesnic prudce zmenšil. Autoři memoranda z pochopitelných důvodů zvětšili celkový počet Lužických Srbů. Jestliže uváděli jejich počet půl milionu, překročili nejpříznivější výsledky oficiálních sčítání. Nelze nesouhlasit s tím, že to byla *fantastická čísla*, která byla v rozporu s dobře známými údaji o počtu Lužických Srbů.

Zároveň s hlavním požadavkem připojit Lužici k Československu obsahovalo memorandum i celý seznam opatření, která, podle názoru vůdců LZNV, byla prvořadá. Tak memorandum znovu zdůrazňovalo, že je nutno oddělit válečné zajatce lužickosrbské národnosti od Němců a vrátit je do Lužice. Autoři memoranda žádali, aby byli rozlišeni Němci a Lužičtí Srbové, kterým měl být přiznán status sponeckých nebo osvobozených národů. Kromě toho memorandum vyzývalo, aby byly otevřeny základní a střední školy s vyučovacím jazykem lužickosrbským, aby bylo dovoleno vytvořit lužickosrbské národní výbory podle československého vzoru a vydávat politické a kulturní časopisy a literaturu v lužické srbštině. Zajímavá byla žádost, aby byly Lužickým Srbům vráceny rozhlasové přijímače a dovoleno poslouchat stanice *demokratických národů* tak dlouho, dokud nebude zřízena vlastní lužickosrbská vysílačka.

Poslední, 16. bod memoranda obsahoval žádost, aby byla Lužickým Srbům dovolena politická činnost a provádění společenských akcí za svobodu a nezávislost. *Jsme svobodný slovanský národ*, – psalo se v memorandu – *žijeme ve své zemi, a proto máme právo vyjadřovat se o svých právech a svobodách. V r. 1918 nám Němci nedovolili manifestovat za nezávislost Lužice..., a ani teď, kdy je v Lužici vítězná Rudá armáda, nám ještě nedovolili manifestovat veřejně za osvobození Lužice, obsadit ji československými vojsky a připojit k Československu. Prosíme Sovětský svaz a všechny spojence, aby se postavili kladně k naší žádosti. Prosíme československý národ a vládu, aby nám pomohly a v souladu se Spojenci*

nás připojily ke svému státu. ... Nenechte zahynout nejmenší slovanský národ v srdci Evropy. Okolnost, že představitelé sovětského vedení nespěchali s vyplněním žádostí vůdců LZNV, začínalo pomalu vyvolávat jakousi nervozitu mezi lužickosrbskými národními činiteli, a ti proto rozšiřovali okruh svých kontaktů.

2. června vedení Domowiny, snažíc se prakticky uskutečnit požadavky 2. memoranda LZNV, obrátilo se k vrchnímu velitelu sovětských vojsk v Německu G. K. Žukovu s návrhem, aby sjednotil historické lužické země v jeden administrativně-územní celek a ten aby potom připojil k Československu. Jako v předcházejících případech zůstala však i tato iniciativa činitelů lužickosrbského národního hnutí bez odpovědi.

Nejčinnorodějším přívržencem radikální varianty rozřešení lužické otázky v Československu se stala Společnost přátel Lužice, jež obnovila svou činnost 8. června 1945. Předsedou SPL byl zvolen jeden z neaktivnějších prolužických činitelů meziválečného Československa Vladimír Zmeškal. Od samého začátku se SPL stala nejen iniciátorkou četných kulturních a politických akcí na podporu Lužických Srbů v Československu, ale i velmi aktivním prostředníkem mezi lužickosrbskými politiky a československou státní mocí.

Tak hned první schůze SPL 8. června 1945 se zúčastnil místopředseda československé vlády Josef David, aktivní účastník prolužického hnutí v meziválečném období. Ve svém vystoupení prohlásil, že československá vláda podporuje požadavky Lužických Srbů. David sdělil přítomným funkcionářům SPL, že v nedávném zasedání rady ministrů mu bylo uloženo, aby Společnost přátel Lužice pozdravil jménem vlády a aby ubezpečil členy SPL, že *spravedlivé požadavky Lužických Srbů bude československá vláda podporovat*. V téže schůzi Vladimír Zmeškal, právě zvolený hlavou Společnosti přátel Lužice, vyzval československou vládu, aby zahájila jednání se spojenci o obsazení Lužice československými vojsky.

Účastníci schůze poslali pozdravný telegram Stalinovi, Benešovi a československé vládě s prosbou, aby podpořili požadavky Lužických Srbů. V telegramu vládě navrhovali vedoucí činitelé Společnosti přátel Lužice, aby už před připojením Lužice na základě *dohody s Rudou armádou* bylo území Lužice obsazeno československými vojsky, která by mohla, podle jejich názoru, zaručit bezpečnost a pořádek. *Zprávy, přicházející k nám z Lužice*, – říkalo se v telegramu vládě – *svědčí o tom, že veškeré obyvatelstvo očekává příchod československé armády. Proto prosíme, aby bylo přijato rozhodnutí o dané otázce...* Vedoucí činitelé SPL se v závěru zavazovali, že dají československé vládě k dispozici všechny své síly a že budou působit v souladu s jejími rozkazy.

Ševčenkův článek je vědecký, všechny údaje a tvrzení spisovatel dokládá odkazy (celkem 57) na prameny. Abychom ušetřili místo, odkazy vynecháváme. Zájemce je může dostat v redakci ČLV, nebo je najde ve sborníku, v němž je pojednání Лужицкий вопрос и Чехословакия в 1945–1947 годах otiskáno: Проблемы этнической истории центральной, восточной и юговосточной Европы в новое и новейшее время. – Издательство Воронежского государственного университета 2002, с. 136–167.

Přeložil Jiří Mudra, spisovatel překlad autorizoval. Příště bude následovat pokračování (kapitola Naděje, které se staly iluzemi), a dokončení (Hledání alternativ).

Z DOMOVA

členské večery SPL 2007

I v roce 2007 se podařilo zajistit pravidelné přednášky a členské večery, přestože několikrát bylo třeba zajistit náhradní program.

Hned v lednu (25. 1.) jsme začali trochu netradičně v Klubu slo-

venské kultury v Praze na Žižkově oslavou *ptačí svatby*. V Lužici se říká, že děti, které celý rok sypaly ptáčkům, za odměnu dostanou výslužku ze svatby straky a havrana. Dříve to byl zvláštní druh pečiva zvaný *sroki* (straky), dnes i různé jiné sladkosti. Ty byly k dispozici i na tomto neformálním setkání. Vystoupil zde Hanuš Härtel, Leoš Šatava a Clemens Škoda z Wotrowa, který v té době byl na studijním pobytu v Praze.

Další program se konal až 6. března a místo původně plánova-

né přednášky Měrcína Wałdy z Lužickosrbského ústavu v Budyšině, který pro nemoc musel přednášku odložit, vystoupil Radek Čermák s portrétem **Jurije Brézana** k ročnímu výročí úmrtí. Snažil se spíše o zhodnocení jeho přínosu lužickosrbské literatuře a vše doplnil ukázkami z vlastních překladů básní Dwanata hodžina, Kak wótcinu namakach a začátku románu Krabat.

8. března vystoupil prof. Leoš Šatava s obecnou přednáškou v městském muzeu ve východočeském **Vysokém Mýtě**. Zástupci z muzea chtěli posléze uspořádat do Lužice dvoudenní zájezd a navštívit ji. Pro malý zájem místních se ale nakonec neuskutečnil.

19. březen byl věnován Kašubům. Vladislav Knoll, doktorand slavistiky na Karlově univerzitě, který v zimním semestru 2007/2008 vedl kašubský seminář, podal účastníkům základní informace o kašubské kultuře, jazyce a literatuře. Přednáška se konala v prostorách **geografického klubu** v přednáškové síni Sparty na pražské Letné. Činovníkem tohoto klubu je Richard Grégr, publicista, který o Lužici často informuje.

3. dubna se uskutečnil **druhý cestovatelský večer** v Týnské literární kavárně na Starém městě. Hovořil Miloš Malec, Klára Poláčková a Miroslav Jedlička. Spoluvystoupení původně avizovaného Alfonse Frencla se podařilo zajistit až v září.

23. dubna v rámci Česko-německého kulturního jara se konalo v liberecké krajské vědecké knihovně **literární čtení** Milana Hrabala a Benedikta Dyrlicha pod názvem Srjedu staňši z loža. Za tímto účelem vznikl i překlad stejnojmenné postmoderní povídky. Milan Hrabal spoluorganizoval i letošní 29. Svátek lužickosrbské poezie, věnovaný Janu Radyserbu-Wjelovi. Varnsdorfská část programu se konala 23. června.

Květen jako už tradičně patřil Serbskému nalěču.

Náhradou za plánovanou přednášku o klášteře Porta Coeli (uskutečnila se pak v rámci 100 let) 19. června vystoupil Radek Čermák s bilancí **poválečné situace v Dolní Lužici a vývoje literatury v dolnolužické srbštině**. Ta se teď nachází ve zvláštní situaci, kdy rodilí mluvčí pocházejí jen z několika rodin a děti se dolnosrbsky naučili až ve škole a v posledních letech ve školkách typu Witaj.

18. září jsme přivítali vzácného hosta Alfonse Frencla, který pátá po **lužickosrbských stopách ve světě**. Napsal o nich výpravou knihu *Daloko přeč a cyle blisko*, kterou věnoval do naší spolkové knihovny. Toto zajímavé téma představil na tříhodinové powerpointové prezentaci, která byla uvedena zčásti v češtině.

Celý rok byl velmi důstojně zakončen listopadovou dvoudenní oslavou stoletého výročí SPL, o které budeme informovat příště.

Po České televizi, která v roce 2006 věnovala celou jednu literární revue *Třistatřicetři* (25. 11.) Lužickým Srbům, mezi různými drobnějšími zmínkami o Lužici v českých médiích jasně vede **Víkendová příloha stanice Vltava**, jejíž velká část (13. 10. 2007) se Lužici věnovala. Poděkovat za to můžeme popularizátorovi lužickosrbské hudby na tomto kanále redaktoru Rafaelu Bromovi, který blok připravil spolu s redaktorem Jiřím Kamenem.

Ještě musíme zmínit akce probíhající mimo SPL. Je to **výstava o Lužických Srbech** v pavilonu Antropos Moravského zemského muzea (20. 2.–26. 8.), která vznikla ve spolupráci s Lužickosrbským muzeem v Budyšině. 24. října přednášel **Tomasz Derlatka** z Lipské univerzity ve Slovanském ústavu AV ČR o socialistickém

realismu v lužickosrbské tvorbě. Na sklonku roku (30. 11.–1. 12.) to byly **Dny přátelství s Lužicí** v podbeskydské obci Baška, jejichž iniciátorem byl místní čestný občan František Vaníček. Zúčastnili se jich i zástupci Domowiny. Lašský smíšený pěvecký sbor z Bašky má dlouholeté přátelské styky s radworským sborem Meja (od roku 1984).

Ukázalo se, že návštěvnosti škodí časté měnění prostor pro přednášky, pokud není akce uspořádána ve spolupráci s dalším partnerem. Proto předsednictvo jednalo o zpravidelnění večerů na poslední úterý v měsíci v knihovně slavistiky, kde se večery konají nejčastěji. red

Z HORNÍ LUŽICE

V Njeswačidle mají od začátku ledna **lužickosrbskou lékařku** Janu Markowou z Nowého Łušće, která převzala praxi po Siegfriedu Gräbnerovi, který v této obci pracoval 27 let.

(SR 2. 1.) odo

V katolické lužickosrbské Lužici se rodí mnohem více **manželských dětí** než jinde v Sasku. Jak zjistil statistický úřad v Kamenci, rozdíl oproti jiným oblastem je velmi vysoký. V kameneckém okrese bylo například minulý rok 55 procent všech nových matek svobodných, v lubijsko-žitavském dokonce 60 %. Proti tomu jich bylo v mikroregionu *Při Klósterskej wodze* – tedy okolo Ralbic/Róžanta, Worklec, Chrósćic, Pančic-Kukowa a Njebjelčic – jen 25 procent. Tento počet je již několik let téměř stejný. Přitom krátce před vánoci bylo v Berlíně zveřejněno, že dvě třetiny novorozenců v Německu jsou nemanželské a tento trend dále sílí.

(SR 2. 1.) odo

Hornolužickosrbská jazyková verze encyklopedie **Wikipedie** dále roste, nyní už má více než 4 800 článků. Hornosrbská verze byla oficiálně otevřena před více než rokem, dolnosrbská je dosud prozatímní. Autoři ovšem počítají s tím, že se brzo připojí k ostatním 250 jazykům, které už vlastní wikipedii mají.

(SR 3. 1.) odo

Ves **Hórnikecy** slavila 95. výročí založení. Obec vznikla z osady dělníků uhelné jámy a briketárny Werminghoff. Její základní kámen byl položen 2. ledna 1913. Z bývalé briketárny je nyní muzeum.

(SR 3. 1.) odo

Rok 2008 je v Evropské unii **rokem mezinárodního dialogu**. V Unii se používá 90 jazyků a deset procent obyvatel patří k autochtónním (původním) menšinám.

(SR 3. 1.) odo

Joachim Nagel, farář ve Wojerecích, bude letos **konfirmovat tři Lužické Srbky**. Během příprav jim poskytuje dvojjazyčnou výuku ke konfirmaci. Poslední lužickosrbské konfirmace v janské farnosti, do které patří vsi okolo Wojerec, byly před více než 50 lety. Farář Joachim Nagel, který prosazuje lužické tradice, se letos chce dále vzdělávat v lužické srbštině.

(SR 8. 1.) odo

Kulturní autonomie nestačí

Braniborský deník Lausitzer Rundschau (LR) otevřel otázku volené instituce, která by zastupovala práva Lužických Srbů. Podnětem byl dopis Steffana Große, docenta na Braniborské technické univerzitě, který otiskly Serbske Nowiny a Nowy Casnik.

Srbové musejí vzít svůj osud do vlastních rukou zní název textu, který vyvolal rozporuplné reakce, a to především na srbské straně. Groß v něm totiž kritizuje dohodu, kterou podepsali představitelé

Domowiny a Vattenfallu, podle Große *bezobsažný a bezvýznamný text*, a zpochybňuje legitimitu Domowiny jako zástupce Srbů při politických jednáních.

LR vidí celou situaci celkem střizlivě a návrh na vznik voleného orgánu chápe především jako dobrý impuls do diskuse o budoucnosti Srbů, bez ohledu na to, zda taková instituce nakonec vznikne nebo ne. Vyložit si to můžeme tak, že LR považuje dopis za cílenou provokaci, která by mohla rozčeřit stojaté vody srbských institucí. Těžší je to s interpretací citátů srbských představitelů, které deník taktéž přináší. Velmi otevřeně hodnotí list šéfredaktor Nowého Casnika, Gregor Wiecezorek: „*Dotkl se (Groß) bolavého místa.*“ Madlena Norbergowa vidí protiargument v projektu

Witaj, který podle ní dokazuje, že stávající instituce jsou schopny něčeho společně dosáhnout. V tomto bodě nezbyvá než smečovat dalším protiargumentem, že srbské instituce nejsou s to efektivně se bránit zavírání škol. Marko Suchy, ředitel Založby za serbski lud, nechává Grobe snít jeho *sen* a sám sebe označuje za *realpolitika*. A Jan Nuk, předseda Domowiny, s pokrčenými rameny prohlásí, že k něčemu takovému nemají Srbové dostatečnou lobby; LR ovšem připomíná rozhovor s Nukem z roku 2004, ve kterém sám vyslovil přání, aby vznikl volený orgán.

Co znamená odmítnutí návrhu řekněme „nejvyššími činiteli“ v Lužici? Je to střízlivé zhodnocení situace, nechuf souhlasit s někým, kdo mě tvrdě kritizuje, nebo strach o svou vlastní pozici? Ať už je to cokoli, mávnout nade vším rukou a říct „tohle pro nás není“, je asi ta nejhorší reakce. Neboť jak by to vypadalo třeba s projektem Witaj (dnes výkladní skříní budoucnosti, bez ohledu na to, co je ve skladu), kdyby ho hned na počátku někdo zametl pod koberec? rč

Srbové musí vzít svůj osud do vlastních rukou

Právo politické a finanční autonomie je nezpochybnitelné

Rychle, až příliš rychle, bylo 26. července v Grodku podepsáno *Společné prohlášení – Z odpovědnosti vůči srbskému obyvatelstvu v těžební oblasti Lužice*.

Regionální tisk oslavoval společný dokument Vattenfallu a Domowiny jako *vítězství rozumu*. Přesto přinejmenším těm současníkům, kterým je – byť jen málo – znám význam a historie termínu *rozum*, musí přeběhnout mráz po zádech. Zástupci Domowiny, kteří text podepsali, vidí celou záležitost pravděpodobně poněkud zdrženlivěji: Jak jinak si vysvětlit, že byl text Prohlášení na oficiálních stránkách Domowiny zveřejněn jen v hornolužické srbštině, ačkoliv naprostá většina nových těžebních jam se plánuje a s největší pravděpodobností také vznikne v Lužici Dolní a tím na dolnosrbském jazykovém území?

Nemluvě o německé verzi, která je k dostání jen od Vattenfallu, a to na osobní vyžádání. *Vítězství rozumu* není zcela přesvědčivé a obsah textu to také na první pohled potvrzuje. V preambuli totiž najdeme sice libě znějící, avšak zároveň neuvěřitelně otřepané fráze prostě jakéhokoliv obsahu. Tak je řeč o *respektu k postojí druhé strany*, o *připravenosti vzájemně si naslouchat*. Ale co to znamená? Je snad najednou Vattenfall ochoten mluvit se Srby o plánování těžby a s tím spojeným přesídlováním zcela otevřeně, připraven akceptovat jakékoli výsledky jednání? Budou najednou energetický obr a malý srbský národ rovnocennými partnery? Ve skutečnosti Vattenfall prosadil svoje nároky na novou těžbu na srbském území ještě před schvalovacím řízením. Tím je výsledek jakýchkoli rozhovorů jistý už předem. Jediné, o čem by se dalo ještě jednat, je eventuálně cena, jakou Vattenfall zaplatí, tedy tu a tam větší či menší příspěvek navrch. Větší manévrovací prostor srbské politiky není a Prohlášení ukazuje, že signatáři ze strany Domowiny neumějí využít ani tento malý prostor. Sice je pod nadpisem *Cíle a hlavní oblasti činnosti* vyjmenováno obvyklé *podpora srbského jazyka, podpora hospodářství a turizmu, média v srbském jazyce* atd., přesto chybí jakákoliv vymahatelná dohoda o tom, jakého konkrétního cíle má být dosaženo, do kdy, v jaké kvalitě a v jakém rozsahu. Nikde není ozřejmeno, jak má prakticky ona *podpora*, o které se neustále mluví, vypadat. Jinými slovy: Vattenfall není vůbec k ničemu zavázán a výsledkem je jen další bezobsažný a bezvýznamný text.

Politické instituce

V této souvislosti vlastně vyvstává ještě jedna, úplně jiná otázka: je vůbec vedení Domowiny oprávněno mluvit za celý srbský národ a politicky ho zastupovat? Vzhledem k tomu, že neexistuje žádná jiná obdobná instituce, nabízí se samozřejmě odpověď ano. Přesto

tu vyvstává jeden problém; a sice problém, který srbský národ ve všech politických sporech zásadně oslabuje: Domowina je zastřešující organizací mnoha srbských spolků, je *občanským sdružením*, a jen menšina Srbů je jejím členem. Jejím polem působnosti je – v širším slova smyslu – kulturní práce, práce na udržení srbské kulturní identity prostřednictvím jazyka, umění a vědy. Kvůli tomu je nepostradatelná a podává za zčásti těžkých podmínek bezpochyby ohromné výkony. Domowina však není žádným orgánem ve smyslu parlamentu nebo vlády, a když jí je taková role vnucena, nutně tím vznikají konflikty a otázky nad její legitimitou. Co Srbům chybí zcela, jsou demokraticky volené, a tím pádem legitimní politické instituce – parlament, „vláda“, prezident. Jen ony by byly legitimními zástupci Srbů, oprávněny jednat se saskou a braniborskou zemskou vládou, se spolkovou vládou, jakož i s politickými grémii EU. Kdybychom měli podobné politické instituce, byla by naše váha, a tím i schopnost se prosadit v ostřejších sporech mnohokrát větší! Obě *Rady pro srbské záležitosti*, které byly zřízeny při saské a braniborské vládě, jsou bezmocnou zástěrkou a nadto nejsou jejich členové ani voleni v přímých volbách.

Srbské dilema

Základním dilematem srbského národa bylo od začátku to, že mu nebyla přiznána žádná politická práva, nýbrž pouze tzv. *kulturní autonomie*. Ve článku 25 (1) Ústavy Země Braniborsko stojí: *Právo srbského lidu na ochranu, udržení a péči o jeho národní identity a jeho sídelního prostoru je zaručeno*. Podobnou formulaci najdeme také v § 3 braniborského Srbského zákona. Tato práva ovšem nikdy neměla příliš velkou hodnotu, protože nebylo srbské politické instituce, která by je prosazovala. A tento nedostatek vedl k tomu, že přinejmenším z dolnolužickosrbského sídelního území zůstalo zachováno jen málo a v budoucnosti, pokud se těžební plány stanou skutečností, nezbude v podstatě nic.

Zároveň je srbský život závislý na finančních prostředcích spolkové, jakož i saské a braniborské vlády a podléhá jejich náladám. I tady je jen velmi omezená svoboda jednání v prostoru vymezeném německou spolkovou a zemskou politikou. Pokud by se stalo skutečností nedávno ohlášené odstoupení spolkové vlády od financování Založby za serbski lud – spolková vláda dosud hradila polovinu výdajů a v letech 2006 a 2007 přispěla Založbě po 7,6 milionech – bude se muset srbský život rozloučit s některou z kulturních a vědeckých institucí. Šetření v takové situaci není prostě možné. Zrušení celých kulturních a vědeckých institucí, ukončení celých projektů – to by byly bezprostřední následky. Chyba ve struktuře Založby za serbski lud se nyní mstí a mělo by být všem do posledního jasné, že za takových podmínek v žádném případě nemůžeme držet svou budoucnost ve vlastních rukou. Neboť tato nadace ve skutečnosti žádnou nadací není. Nadace obvykle disponuje kapitálem, z jehož výnosů, které jsou do jisté míry plánovatelné, financuje projekty. Srbská nadace takový kapitál ale nikdy nemohla nashromáždit, a tedy ani nehosподаři s žádnými výnosy. Jednou rukou bere od Spolku a Země peníze, které obratem druhou rukou vydává. V zásadě tak funguje jako povinné důchodové pojištění, které peníze plátců ihned přerozděluje dnešním důchodcům – stejně tak jako důchodové pojištění tedy neřeší problémy budoucnosti a navíc je závislé na změnách politiky dárců, což se projevilo právě nyní.

Vymezení srbské autonomie

Také na základě těchto faktů by měla být zřejmá naléhavá potřeba ustavení politických institucí srbského národa. Copak neplatí *sebeurčení národů* i pro srbský národ? Musíme svoje záležitosti a svoji budoucnost vzít do vlastních rukou, a tím ovšem také převzít zodpovědnost sami za sebe. Bylo by myslitelné – podobně jako třeba u německé menšiny v Maďarsku – že by se všichni občané, kteří se hlásí k srbsví, nechali registrovat jako voliči a volili by srbské národní shromáždění, které by zase ustanovilo národní radu jako „opravdový“ demokratický a legitimní exekutivní orgán. Byly by zastupitelským a exekutivním orgánem celého srbského lidu, čímž by se také překonalo ono nesmírné rozdě-

lení Hornolužických a Dolnolužických Srbů. Všichni registrovaní srbští voliči by potom platili řekněme 30% ze svých daní z příjmu srbské národní radě. K tomu by byl Vattenfall povinen ročně přispívat 1% ze své tržby z obchodu s uhlím a energií v Lužici. O využití prostředků by pak samostatně rozhodovalo volené národní shromáždění. Za takových podmínek by bylo možné například provozovat, financovat a budovat srbské školství na vlastní zodpovědnost. To by bylo vzhledem k nejnovějšímu vývoji pravděpo-

dobné potřebné kroky k zabezpečení budoucnosti srbského národu. Měli bychom se brzy vydat na cestu, neboť moc času nám už nezbývá.

Dr. Steffen Groß, Knappenweg 15/Gornikowy puś 15, 03130 Spremberg/Grodsk, 30. srpna 2007

Připravili Jana Marková a Stanislav Tomčík.

DOPISY

Orel župa Svatováclavská a Lužickosrbský Sokol (Serbski Sokol) uspořádaly ve dnech 3.–6. září 2007 **cykloturistický pobyt v Horní Lužici**. Střeodočeská orelská organizace již několik let udržuje styky s Lužickosrbským Sokolem, konkrétně s jeho mluvčím br. Mikławšem Krawcem z Budyšina. Na základě osobního kontaktu vznikl během roku 2007 plán uskutečnit v Lužici poznávací pobyt, který jsme realizovali ve formě cyklistické akce. Pro poznávání lužické krajiny je jízdní kolo ideální prostředek. Navíc jsme byli ubytováni v centrální jazykově srbské oblasti v obci Njebjelčicy, nacházející se mezi okresními městy Kamenec a Budyšin. Rovinatá krajina této oblasti vyžaduje po cyklistech minimální nasazení fyzických sil. Pod vedením Orla župy Svatováclavské se akce zúčastnili Stanislav Vejvar, Václav Jůza, Jana Hovorková, Mojmír Kozel, Ladislav Hakl a Radek Čermák. Zvláštní poděkování patří Radku Čermákovi ze Společnosti přátel Lužice. Je studentem sorabistiky na FF UK v Praze a ovládá perfektně lužickou srbštinu. V Njebjelčicích nám bratři sokolové připravili ubytování v turistické ubytovně s názvem *Heldec hospoda* (od rodiny Heldových), postavené v místním klasickém selském stylu.

První den jsme navštívili Budyšin, v první řadě Serbski dom a redakci Katolského Posoła. 4. září se cyklisté spolu s bratrem starostou Kowarem zúčastnili Mše sv. v lužické srbštině. Po snídani jsme nasedli na kola a vyrazili směrem na klášter v Pančičích-Kukowě a hradiště ve Wotrowě, odpoledne jsme se odebrali

do Chrósćic a Róžantu. Cestou jsme shlédli tvůrčí sochařské dílny pod širým nebem. Následujícího dne cyklisté vyrazili v 9 hodin do Ralbic, kde si prohlédli významný hřbitov bílých křížů. Pokračovali přes řadu pěkných vesnic východním směrem do Radworu a Minakaŭa, kde si prohlédli zámek, který dříve sloužil jako lužickosrbská jazyková škola.

Krásná krajina, příroda, památky, v úctě chovaný jazyk a národní tradice – to vše na nás působilo čarovně, ale hlavním pozitivním dojmem pro nás byla obětavost a laskavost našich sokolských bratrů, kteří učinili vše pro zpříjemnění našeho pobytu. Za jejich ochotu a přátelskou společnost jim patří náš vřelý dík. Lužičtí Srbové jsou nám vzorem v obraně své víry a národních zájmů. Ač se jedná o početně malý slovanský národ, mohl by těm velkým dávat lekce z vlastenectví a úcty k národním hodnotám.

Věříme, že jsme postavili základní kámen k budoucí dobré spolupráci českého katolického Orla a Srbského Sokola. K Lužickým Srbům má Orel historické vazby, které je třeba řádně zmapovat. Na orelském sletu v Brně 1922, který byl spojen se III. závody Mezinárodní unie katolických gymnastů, nacházíme mezi zahraničními hosty z Jugoslávie, Francie, Belgie, USA, Polska a Švýcarska i delegaci katolických Lužických Srbů. Když se v roce 1929 konaly u příležitosti svatováclavského milénia Svatováclavské dny Orelstva, hostil tehdejší Československý Orel rovněž hosty z Lužice, kteří se ve svých národních krojích 7. července 1929 účastnili s orly a ostatními slovanskými hosty společného pochodu Prahou.

Stanislav Vejvar

LETOPISY

21. prosince, v den otevření schengenského prostoru, jsme si připomněli 150. výročí narození **Marka Smolera** (1857–1941), dědice velkého otce Jana Arnošta, nakladatele a dlouholetého redaktora Serbských Nowin (1884–1937). Jeden čas byl Marko Smoler i starostou Lužickosrbského Sokola.

3. ledna se narodil **Zdeněk Boháč** (1933–2001), dlouholetý předseda Sdružení přátel Lužice (1975–2001), který udržoval pravidelnou činnost přátel Lužice za normalizace a zachránil prostory v Lužickém semináři po prohraném soudu se státem po roce 1989.

Pozvánka

V únoru Vás zveme na přednášku M. Wałdy pod názvem *Menšiny a většiny v liberální demokracii*, jak jsme už psali v minulém čísle. Bude se konat 26. února na Filozofické fakultě UK, Nám Jana Palacha 2, Praha 1, v 18 hodin ve Slavistické knihovně č. 9. Dále plánujeme ve stejnou dobu a na stejném místě 25. března přednášku Jana Zdichynce o J. X. Ticinovi.

Děkujeme Magistrátu hlavního města Prahy za poskytnutí grantu ve výši 80 000,- Kč na nový nábytek pro Hórnikovu knihovnu.

Česko-lužický věstník. Časopis o Lužici, sorabistice, literatuře a menšinové politice. Česko-serbski wěstnik. Časopis wo Serbach, serbowědže, pismowstwe a mjeńšinowej politice. Vychází ročně v osmi číslech a dvou dvojčíslech v nákladu 300 výtisků. • Cena jednotlivého čísla 20,- Kč.
• Vydává Společnost přátel Lužice/ Towaršnosť přečelow Serbow/ Towarišnosť psijašelow Serbow, **styčná adresa:** náměstí Jana Palacha 2, Praha 1-Josefov, CZ-116 38, www.luzice.cz. • **Bankovní spojení:** ČSOB (Poštovní spořitelna) 181 757 044/ 0300. • **Vedoucí redaktor:** Mgr. Ondřej Doležal, Brožíkova 359, Kladno-Kročehlavy, CZ-272 01, tel. +420 720 330 290, el. adresa: ondrakladno@centrum.cz. • **Zástupce vedoucího redaktora:** Radek Čermák
• **Redaktoři:** PhDr. Zuzana Bláhová, PhD., Mgr. Kinga Kijová, Mgr. Vladislav Knoll, Mgr. Josef Šaur, Dr. Giuseppe Maiello, PhD.
• **E-mail redakce:** cesko-luzickyvestnik@centrum.cz. • **Předplatné na rok 2008: ČR 200,- Kč, členské příspěvky 300,- Kč, zahraniční 20 €**, při platbě v hotovosti 15 €, sociálně slabí mohou požádat o snížení. • **Objednávky:** Klára Poláčková, Pionýrů 310/5, 289 23 Milovice, tel. a SMS +420 607 588 684, el. adresa: polackova.klara@seznam.cz. Abonenci ze ZRN těž přez referenta Domowiny za kulturne naležnosť a wukraj, Budyšin. • **Předplatné je vázáno na kalendářní rok a je splatné nejpozději do konce března. Pro ukončení předplatného je nutné se odhlásit. Stížnosti na nezaslání vyřizuje Klára Poláčková. • Redakce se nezotožňuje vždy s názory autorů. Za věcnou a slohovou stránku příspěvku odpovídají příslušní autoři.**
• Používat zdroje ČLV je možné s podmínkou uvedení zdroje a internetové adresy www.luzice.cz, pokud je dílo již zatíženo autorskými právy, platí zásady prvotního zdroje. • Bytí časopisu je založeno na práci dobrovolníků. • MK ČR E 6880 • ISSN 1212-0790